

Драгослав Кочовић
Факултет политичких наука, Београд

УТИЦАЈ РЕЛИГИЈЕ НА СОЦИЈАЛНУ ПОЛИТИКУ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ*

Сажетак

На Европском простору у поратном периоду (од половине XX века) одвијају се динамичне и веома садржајне промене у свим сферама друштвеног живота. Наиме, вођене су расправе да ли хришћанство као доминантна религија у Европи треба да буде и званична религија Уније или не? Мишљења су била подељена, али је превладао став да је религијско уверење лична ствар сваког појединца, те по том основу право и слобода свакога да промени своје религијско уверење. Сигурно да су креатори европског модела удруживања држава имали у виду значај религијске толеранције и слободног избора верујућих као битног фактора мирног и стабилног развоја на простору Европске Уније.

Кључне речи: Европска унија, религија, социјално, благостање, хришћанство, ислам, модели, енциклика, централизовано, децентрализовано.

Основно језгро ЕУ је унутрашње тржиште заједнице, снажна економска повезаност, слободна конкуренција и тржишна утакмица, слобода кретања рада и капитала.¹⁾ Оваква оријентација је мотивисана дугорочним економско социјалним и политичким циљевима: “Уједињење Европе је пут који је ЕУ изабрала у циљу претварања европског континента у јединствену економско поли-

* Текст је у оквиру пројекта 179008. Министарство просвете и науке Републике Србије.

1) Имајући у виду наше настојање да уђемо у Европску Унију, неопходно је да пре тога испунимо одређене услове, земља мора да је: европска, демократска са владавином права, тржишном привредом и да прихвати законе, правне обичаје и правну праксу (аки комунитер) ЕУ. Погледати више о томе: Мирослав Н. Јовановић, чланак: Колико Европској унији треба Србија и колико Србија треба Европској унији, *Нова српска политичка мисао*, бр. 2. Београд 2005, стр. 77-97.

тичку целину. Све то са циљем да уједињена Европа буде довољно конкурентна САД, и све више растућим економским и политичким циновима какви су Русија, Кина и Индија. Процес уједињења Европе је тако, само једна од карика у процесу глобализације која је сваким даном све видљивија”.²⁾ У том контексту и процесу ваља напоменути квалитативну друштвену основу, идеју, политичку оријентацију, односно доктрину државе благостања која се негује на европском простору. Благостање даје социјални импулс, политичку боју, тон култури и посебност Европској Унији.³⁾ Полазна теза заступника ове доктрине је постизање општег благостања у западноевропском друштву на основу постигнутог материјалног богатства и великих економских могућности. То је у ствари реди-стрибуција друштвеног богатства, која се постиже и остварује интервентном улогом државе у области расподеле. Односно, знатно ангажованијом државом у економској и социјалној сфери, прерасподели дохотка у циљу стварања услова за динамичнији економски и социјални развој, веће социјалне покретљивости, пожељне интеграције и неопходне равнотеже друштва. Дакле, Европска Унија и у њој социјално политички модел благостања је производ политичког консензуса где је задатак влада ових држава да обезбеде стабилност и просперитет друштва у условима нерешивог сукоба између четири захтева: за високим квалитетом социјалног старања; јавни захтев за ограничавање опорезивања; обезбеђивање економског раста; и обезбеђивање наклоности гласача. Сасвим је очигледно да се Европска Унија у процесу глобализације суочава са низом тешкоћа и проблема који изазивају бројне недоумице. Теоријске расправе и тумачења трају дуги низ година са циљем ревизије државе благостања у државу конкуренције. Када се све узме у обзир - сума сумару, остало је, или боље речено, појачано је уверење да економска и социјална политика нису у супротности, што значи да су издвајања за социјалну сигурност (образовање, лечење, становање, старе, незапослене и друге угрожене категорије) прихватљив развојни тренд и да је то главно обележје европског

2) Мирољуб Јевтић, чланак: Утицај вере на уједињавање старог континента, Српска политичка мисао, бр. 4. Београд 2008, стр. 87.

3) Колико је познато, термин “благостање” први пут употребљен је у законодавству Србије 1873. године, када је донет Закон о народном благостању, којим је обезбеђена материјална и социјална сигурност човека. Знатно касније, после 47 година (1920) енглески економиста, професор Пигу Артур Сесил (1873-1959) употребио је термин “благостање”. Погледати више о држави благостања: Драгослав Кочовић, Социјална политика, ФПН, Београд 2007., Слободанка Недовић, Држава благостања, агенција Драганић, Београд 1995.

социјалног модела.⁴⁾ Упркос оваквом ставу који за сада превлађује, снажни су приступи који заговарају реформу овог система са основним циљем преношења ризика несигурности са државе на појединца и породицу, и сужавање обавезних видова осигурања и помоћи државе.

УТИЦАЈ РЕЛИГИЈЕ НА РАЗВОЈ ЕВРОПСКЕ СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

У палети примарних одредница европске културе јесте религија и њене вредности. Несумњиво, да је хришћанство својим учењем и праксом битно обликовало стил и правила друштвеног живота. Једним делом и у религијској филозофији и пракси треба тражити основе и зачетке данашње Европске социјалне политике. Управо хуманистички мотив, солидарност, слобода и социјална правда су неговани у ранохришћанским заједницама и били су услов опстанка верујућих људи тога доба. Као такви трајна су вредност и битни принципи социјалне политике и организације друштвеног живота у целини до данас. На овим вредностима почива миран, стабилан и прогресиван развој друштва, посебно наглашен од Бизмаркове социјалне реформе 1881 године. Ове вредности су уткане у све сегменте друштвеног живота из којих исцртавају: слобода, рад, одговорност, помагање, честитост, толерантност, послушност, смиреност, љубав, поштовање, уважавање, разумевање. И даље, појединац, брак, породица, шира друштвена заједница и у том контексту дозвољено и недозвољено, пожељно и непожељно, људско и нељудско, врлина и порок. Са позиције судбине човека и друштва у целини примарно је да ове вредности буду заступљене у социјалном понашању људи што је услов за божју милост и вечни живот. И сасвим је прихватљиво тумачење професора др Мирољуба Јевтића да “религија није само систем догми и обре-

4) У полувековном развојном путу Европска унија је искристалисала своје вредности и циљеве који чине основу укупног живота ЕУ, па самим тим и социјалне политике и њеног карактера. *Вредности* уније обухватају: поштовање људског достојанства, слободу, демократију, једнакост, правила закона и поштовање људских закона, право припадности мањинама. Ове вредности су заједничке за државе чланице друштва у коме плурализам, недискриминација, толеранција, правда, солидарност и једнакост између мушкараца и жена преовлађују (Артикл 1-2). *Циљеви* уније обухватају промоцију мира, својих вредности, слободе, сигурности, конкуренције без унутрашњих граница, економски раст и стабилност цена, конкурентност своје привреде, пуне запослености, социјални напредак и висок ниво заштите, унапређење квалитета животне средине, борбу против социјалне искључивости и дискриминације, промоцију друштвене правде и заштите, равноправност мушкараца и жена, солидарност између генерација и заштита права деце, промовише економску, друштвену и територијалну повезаност и солидарност између држава чланица, искорењивање сиромаштва у свету и поштовање Повеље УН. (Артикл 1-3) Устав ЕУ.

да, она је основа цивилизације и творац свакодневних друштвених вредности”.⁵⁾ Из тог односа развијен је политички став о људским правима и слободама, у том корпусу, неспорно, налази се слобода веровања, односно вероисповести.⁶⁾ Полазећи од социјалних вредности сасвим је лако градити склад између веровања и секуларног, односно државе и вероисповести.⁷⁾ У том домену, односно простору омеђеном религијом с једне и државом с друге стране, налази се социјална политика као најсвеобухватнија грана у породици политике у којој сагледавамо: социјалну структуру, положај човека у друштву, питања социјалне правде, слободу, солидарност, рад, социјалну сигурност, улогу државе и њеног односа према својим грађанима, из чега потом произилази карактер привреде, политичког система и општег друштвеног развоја, социјална акција према угроженом становништву и социјалне мере у циљу социјалног развоја, прогреса друштва, благостања и општег просперитета. Религија налаже етичке вредности, а оне су уграђене правном нормом у систем законодавства посебно у систем социјалног законодавства које у себе интегрише дужност, честитост, одговорност, човечност, умереност, долично понашање, дисциплину и самодисциплину. И даље, слободу избора, образовање, усавршавање, самоусавршавање. У том смислу увек ваља држати на уму да је будућност пројекат, а прошлост чињенице на којима се тај пројекат гради. Следећи ову мисао сасвим савремено и вредносно звучи да на вредностима социјалног учења религија можемо градити сигурну будућност. Друга димензија социјалних вредности помогла би да се секуларни прагматизам оплемени топлином и разумевањем за појединца, породицу, друштво и људски род у целини.⁸⁾ На простору ЕУ поларизован је приступ статусу религије у овој заједници⁹⁾. Једни су (десно оријентисани) за то да хришћанство постане званична религија Европске Уније, док су други (лева оријентација) против

5) Мирољуб Јевтић, Утицај вере на уједињавање старог континента, *Српска политичка мисао*, бр. 4. Београд 2008, стр. 88.

6) Исто, стр. 88.

7) Исто, и Драгослав Кочовић, Религијска учења - социјалне вредности религијских учења, *ФПН*, Београд 2010.

8) Србија и у географском и културном погледу припада европском простору, и на путу је да постане чланица ЕУ, односно политички концепт развоја наше земље своју будућност усмерава ка учлањењу у Европску унију. Тако да у том погледу религијска филозофија и пракса хришћанства и ислама који се негују у нашој земљи имају данас у условима религијских и верских слобода сасвим ново место и улогу у односу на ранији социјалистички културни образац. Погледати више о томе: Саша Гајић, Однос државе и цркве: нужности и границе политизације, *Нова српска политичка мисао*, Анализе, Год. 1, бр. 4, Београд 2005, стр. 29-34.

9) John Rex, Secular Substitutes for Religion in the Modern World, *Политикологија религије*, бр. 1/2007. год. 1

тога да се једна религија издваја и доминира. Други приступ је превладао, тако да свако у Европској унији има право на слободу мишљења, принципа и религије, с правом да се промени религија и веровање.¹⁰⁾ Одбацивање става да се у Уставу Европске Уније јасно назначи да је званична религија у ЕУ хришћанска мотивисано је жељом за очувањем мира, стабилности поретка, спречавања друштвених конфликта и сукоба. Односно, изградњом мултикултурног друштва¹¹⁾. У том контексту треба имати на уму да је захваљујући вековном колонијализму и економској коњукурности 3. Европе, посебно у другој половини XX века, условило имиграцију афроазијског становништва у ЕУ које је донело са собом друге религије (таоизам, конфучијанство, будизам), а међу њима доминантно ислам.¹²⁾ Овакав тренд условио је унутаревропске расправе о одрживости идентитета на старом континенту и могућност одржавања потребног развојног ритма у констелацији различитих култура, и како каже Бјерн Мелер очувања социјеталне и људске безбедности.¹³⁾

СОЦИЈАЛНО ПОЛИТИЧКА ДОКТРИНА ХРИШЋАНСТВА И ИСЛАМА

Социјално учење хришћанства кретало се од потпуне једнакости међу свим људима, као царству божјем на земљи, до признања социјалних неједнакости, као божјој вољи. Ово учење еволуирало је из једне у другу крајност под утицајем општих друштвених промена, а пре свега јачањем економске моћи цркве. Наиме, ранохришћани су развијали своје учење које је заговарало потпуну јед-

10) Мирољуб Јевтић, Утицај вере на уједињавање старог континента, *Српска политичка мисао*, бр. 4, Београд 2008. стр. 96., Драгослав Кочовић, Социјално осигурање, *ФПН*, Београд 2005, стр. 268. Устав Европске уније усвојен је 14.01. 2005. године, али није усвојен код свих чланица ЕУ. То није променило званичан однос према статусу религије и слободе вероисповести. Тако да је религија остала у делу приватности свакога грађанина, односно слободе избора и упражњавања. Ово питање у Уставу регулише члан II-70.

11) Zoran Matevski, Religious Dialogue and Tolerance - Theoretical and Practical Experiences of Differences and Similarities, *Политикологија религије*, бр. 1/2007. година 1; Погледај и Александар Новаковић, Милена Пешић, Мултикултурализам и индивидуална права, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2010.

12) Видети више о томе: Мирољуб Јевтић, чланак: Утицај вере на уједињавање старог континента, *Српска политичка мисао*, бр. 4, Београд 2008. стр. 87-99.

13) Социјеталну безбедност Бјерн Мелер дефинише као “могућност друштва да опстане и задржи свој суштински карактер под променљивим условима и могућим или постојећим претњама. Тачније, реч је о одрживости традиционалних видова језика, култура, облика удруживања, верских и националних идентитета и обичаја, а све то у оквиру прихватљивих услова за развој”. Зоран Драгишић, Безбедност и вредности, *Српска политичка мисао*, бр. 4, Београд 2009, стр. 192.

накост међу свим људима. Зато су оснивали хришћанске општине као облик друштвене организације живота и на основу религијског веровања, а на основу солидарности у њих су уносили средства и међусобно их распоређивали.¹⁴⁾ “Не сабирај себи блага на земљи... него сабирај себи блага на небу”.¹⁵⁾ Сагласно свом начину живота и погледима на свет залагали су се за заједничку потрошњу и укидање приватне својине. Овако учење и пракса припадају робовласничком периоду развоја хришћанства и није одговарало робовласничкој држави, те је она хришћане прогонила све до 313 године, да би хришћанство прихватила као своју религију 381 године.

Јачање феудалног друштва узроковало је знатне промене у хришћанском учењу. Црква је постала моћан феудалац, располагала је великим комплексима земље и радном снагом кметова. То је, даље, условило да црква промени свој однос према приватној својини и социјалним разликама, “Само како је коме Господ уделио онако нека живи, по позиву што је од Бога примио ...Сваки нека остане у оном стању у коме је био кад је позван. Јеси ли био позван као роб, не узнемиравај се за то, али ако можеш постати слободан користи се тиме”.¹⁶⁾ Наиме, црква као велики земљовласник више није била против приватне својине, класних разлика и није се залагала за заједничку потрошњу, што је било у складу са интересима моћних људи. “Зато и порезе дајте... Подајте свакоме што сте му дужни: коме дакле порезу, порезу; коме данак, данак; коме страх, страх; коме част, част”.¹⁷⁾ Међутим, црква и даље заговара једнакост међу људима, не спорећи да богатство једних производи сиромаштво других. Да би нашла *модус вивенди* између проповедања и сопственог начина живота, сиромаштво је тумачила божјом вољом, а сопствену власт и моћ феудалаца објашњавала божјим

14) Многи који су прихватили учење апостола и хришћанску веру продавали су своја имања и новац доносили у хришћанску заједницу за добро свих у њој. Имовину коју су појединци поседовали нису је називали својом већ су је сматрали заједничком. Свако је од њих добијао шта му је требало. Стиче се утисак да су припадници ових ранохришћанских скупина (општина) морали у потпуности уносити у заједницу све од сопственог поседа не задржавајући ништа за себе. У случају да су део задржали за себе, апостоли би брзо сазнали и такви би били подвргавани испитивању. Апостол Петар би утврђивао тачност и након суочавања са чињеницама грешника би обично задесила смрт. Нови завет, Дела апостолска, *Добра вест*, Нови Сад 1989, стр. 83. погледати, Драгослав Кочовић, Религијска учења, социјалне вредности религијских учења, *ФПН*, Београд 2010, стр. 177-178.

15) Библија, Нови завет, Јеванђеље по Матеју, *Добра вест*, Нови Сад 1989, стр. 4.

16) Друштвени положај човека унапред је одређен од Бога. Апостол Павле прихвата социјалне неједнакости, јер како сам каже од Бога су дате, а у друштвеном животу за њега је важно држати се божјих заповести. Видети више о овоме: Прва Павлова посланица Коринћанима, Библија, *Добра вест*, Н. Сад 1989, стр. 117.

17) Нови завет, Павлова посланица Римљанима, *Добра вест*, Нови сад 1989, стр. 104.

даром “Сви да се поковавају вишим властима, јер нема власти да није од Бога, и власти што постоје од Бога су одређене”.¹⁸⁾ Својину и социјалне неједнакости објашњавала је разликама у раду, следствено томе, стечена материјална добра призната су од бога. Од ранохришћанске идеје о потпуној једнакости и љубави према ближњем, хришћанско учење одступа и проповеда милосрђе као чин пружања помоћи сиромашнима од стране богатих, што је било мотивисано веровањем у сопствени спас душе. Таква обавеза била је усмерена само према сиромашним који су били материјално необезбеђени, и за рад неспособни. Сви који су били сиромашни, а способни за рад, морали су да раде и да сопственим радом обезбеђују егзистенцију. Због тога је хришћанство осуђивало нерад и забрањивало прошњу. Црква није била у стању да разуме друштвене односе и да су они независни од божје воље, али је учавала последице тих односа. Запажала је да доста способних за рад покушава просјачењем да поправи сопствени положај, па је као и Јеврејска религија осуђивала нерад “ко не ради не треба ни да једе., од чега треба црвенети? Од греха ...али се треба хвалити радом”.¹⁹⁾ Јачањем економског положаја хришћанска црква је задобијала све већу моћ и утицај у друштву, што је добрим делом условило различите погледе унутар саме цркве у погледу њеног места и улоге у даљем друштвеном развију и управљању. На тим питањима (и неким догмама) дошло је до неспоразума, који је кулминирао 1054. године цепањем на католичку и грчку, односно православну цркву.²⁰⁾ Хришћанство као духовна заједница настоји да свој духовни ноторни покретач испуни и бригом за сваког појединца и друштво у целини “Бринући се првенствено, али не и искључиво за духовни живот својих верујућих припадника, црква може и треба да се, вођена јеванђељским духом, осврће и на горуће социјалполитичке теме, апелујући на савест државника и свих грађана да изнађу најбоље одговоре на изазове савремености. Стога истински хришћани у свакој социјалној доктрини или постојећој политичкој опцији подржавају оне идеје и активности које се уклапају у несебичну визију човека и друштва. У таквој служби заједници, црква “натполитички” делује у политици”.²¹⁾

18) Исто, стр. 111.

19) Апостол Павле тражи да сваки човек ради, и каже “да ако ко неће да ради, да и не једе”. Противно се нераду и осуђује узалудно трошење времена. Друга Павлова посланица Солуњанима, Библија, *Добра вест*, Н. Сад 1989, стр. 144.

20) Видети више о томе: Слободан М Радошевић, *Монашка цивилизација*, књига II, *Центар за геопоетику*, Београд 1994, стр. 23-25.

21) Саша Гајић, *Односи државе и цркве: нужности и границе “политизације”*, *Нова српска политичка мисао*, Анализе, Год. 1, бр. 4. Београд 2005. стр. 33.

Католичка црква развила је и осмислила веома садржајну социјално политичку праксу, са претензијама да освоји поред духовне и световну власт. У том смислу, римске папе себе су проглашавале за наследнике апостола и намеснике Христа, којима је предодређено да владају народима и царствима. Економска моћ се увећавала по основу добровољних прилога, пореза за крсташке ратове и продајом индулгенција. Ови финансијски извори и религијска веровања учинили су да католичка црква заиста постане поглавар низа земаља и владара. У томе је Иноћентије III био најуспешнији.²²⁾

Социјално политичка доктрина била је мотивисана освајањем световне власти. Тако је католичка црква на Аристотеловом утилитаризму “ко влада треба и да помаже” развила своју доктрину да је црква та која треба да помаже сиромашнима, а онај ко помаже треба да има политичку власт.²³⁾ Међутим, такав приступ није могао бити одржив без обзира на вековна настојања католичке цркве. Развој науке, научних сазнања у медицини, политичкој теорији и филозофији, посебно сазнања у егзактним наукама и њихова практична примена, дали су одговоре на многа питања, што је до тада био монопол цркве и њених догми. Са друге стране, јачање материјалне основе друштва, бројчано јачање радничке класе и обликовање њене свести у форми синдикалног и политичког организовања, условили су промене доктрине социјалне политике католичке цркве. Тако да католичка црква по први пут 1891. године одустаје од своје вековне доктрине, искључивог права помагања сиромашних са правом на световну власт. Црква признаје у енциклици Рерум Новарум, папе Лава XIII да држава треба да остварује социјалну заштиту грађана.²⁴⁾

Нова социјално политичка доктрина је у суштини реакција на опасност за себе и сопствени положај у друштву. Због тога се залагала да држава преузме мере на плану побољшања положаја радника у оквиру постојећег система вредности. Залаже се за пре-

22) На месту папе био од 1198-1216. године, покренуо четврти крсташки рат, први папа који је почео продавати индулгенције, и први је папа који је рекао да су папе божји намесници на земљи, 1215. године озваничио је инквизицију. Мала енциклопедија, *Просвета*, том I, Београд 1986, стр. 893.

23) На Аристотеловом, ко влада треба и да помаже, може се уочити и његов етички приступ друштвеним односима, односно људском добру, исправном деловању и врлинама на основу којих како каже Сергеј Беук, живот појединца и живот државе добијају своју истинску пунину. Видети о томе: Сергеј Беук, О бићу и Богу, *МБМ-плус*, Н. Сад 2007, стр. 30-32.

24) Папу Лава XIII славиле је “скромност и надмоћност, доброту и скромност, благост и непопустљивост”. Видети више о томе: Карлхајнц Дешнер, Политика римских папа у XX веку, књига II, *Фонд истине*, Београд 2005, стр. 334.

говоре између радника и послодаваца, за одустајање од штрајкова и класне борбе и поштовање приватне својине, коју је прогласила за божанску установу. Енциклика се залаже за социјално осигурање за случај незапослености, изнемоглости, несреће, старости и сиромаштва, те да држава гарантује минималне наднице којима би се обезбедила репродукција радника и њихових породица. Утилитаристички приступ у прокламовању ширих социјалних права имао је за циљ да црква што је могуће више веже за себе све слојеве друштва, посебно раднике и сиротињу. С друге стране, црква је хтела да се народу представи као носилац прогреса и промена које су неопходне човеку. Због тога одустаје од традиционалних догми, нашта је присилила социјална реформа у Немачкој, где је донет Закон о општем социјалном осигурању 1881. године. Он је био подлога за друге законе који су гарантовали социјална права и тиме обезбеђивана социјална сигурност радника. Наредна енциклика папе Пија XI из 1931. године имала је за циљ да истакне значај енциклике Рерум Новарум, стајући у одбрану приватне својине са захтевом да радници одустану од насилне борбе против послодаваца и класног организовања. Указује на велику опасност од социјализма, па у том контексту критикује либералну државу.

Енциклика Ивана XXIII од 1961. године остала је на позицијама приватне својине, али је била знатно напреднија, што је било условљено стабилним и динамичним развојем социјализма у том временском периоду. Насупрот социјализацији капитала на Истоку, црква је уочавала велику опасност од укрупњавања капитала на Западу који је приметно производио сиромаштво, експлоатацију и незадовољство. Због тога се залаже за интервенцију државе у циљу национализације средстава или њихове социјализације.²⁵⁾ На сличним позицијама, са израженом тежњом за “ограничавање моћи капитала” говори енциклика из 1968. године под називом Напредак народа, коју је издао папа Павло VI Монтини. Енциклика се залаже за праведнију расподелу материјалног богатства.²⁶⁾ “Ни за кога приватна својина не представља апсолутно и безусловно

25) Када је папа Иван XXIII издао енциклику 1961. године, млади су у Риму демонстрирали узвикујући паролу “Мати - да, учитељица, не”. На овај начин су изражавали незадовољство мешањем цркве у политику “Насиље као смишљена и организована делатност у Римокатоличкој цркви стално је средство јевангелизације (покатоличавања) широм планете”. Зоран Милошевић, Демократија или христократија, *Филип Вишињић*, Београд 1997, стр. 38.

26) Папа Павло (Павле) VI Монтини је словио за високо интелектуалног човека, али је ипак остао у сенци велике популарности папе Јована (Ивана) XXIII. Видети шире о томе: Карлхајнц Дешнер, Политика римских папа у XX веку, књига I, *Фонд истине*, Београд 2005, стр. 334. Комплетан преглед о утицају римских папа на друштвене токове посебно у Европи погледати I и II том овог истог аутора под истим називом.

право. Не може се оправдавати нико, ако за своју искључиву употребу држи оно што му није потребно, док другима недостаје и оно што им је неопходно”. Папа Иван Павле II, у енциклици 1981. године негира позицију крупног капитала и његову одбрану приватне својине, залажући се за социјализацију производних средстава и партиципацију радника у управљању и расподели профита. Енциклика признаје приватну својину “право на приватну својину је важеће и нужно”, али захтева њену социјализацију, тако да рад буде подређен човеку, а не човек раду, са радикално повољнијом позицијом радника у механизму управљања и одлучивања. Захтева се интервенција државе у домену запошљавања, јер у незапослености види велику опасност за омладину. Енциклика наглашава значај синдикалних организација и деловања у остваривању социјалних права радника, али се синдикату одриче право на политичку и класну борбу. Уједно се критикује ауторитарна власт, без обзира на политички систем, залажући се за већи степен демократизације друштва у капитализму и социјализму. Међутим, био је оштар противник социјализма (атеизма) и тај систем упоредио са античким стањем у коме су прогањани хришћани. У енциклици о развоју истиче “добра овога света су изворно намењена свима”. Сиромашни имају право не само на милостињу већ и на делотворну помоћ друштва. Беду и сиромаштво оцењује као неприродно стање. Уколико је беда и тежина толика, а зарад општег добра, као могућност помиње и експропријацију “Само оно друштво је на социјалан начин праведно које се труди да буде све праведније ...чините све што стоји у вашој моћи да та провалија не постане већа која дели мали број богаташа од великог броја сиромашних који живе у беди”. Тражи да владе држава више учине за подчињене слојеве друштва и раднике “имање једних не сме изазивати штету ‘бивствовању’ многих других”. Зато се залаже за продају чак црквеног инвентара (блага) за помоћ сиромашнима. Осуђује потрошачки менталитет, материјалистичку цивилизацију, екстремни капитализам и др. По оценама неких теоретичара католичког учења и праксе папа, ова залагања и критике због распрострањености сиромаштва никада нису биле искрене. У суштини понтификат сиромаштво и беду не види као привредну и политичку ситуацију, него као моралну и религиозну атрофију.²⁷⁾

Савремени поглед на друштвена кретања и решавање актуелних проблема не значи да се католичка црква одрекла социјално политичке активности. “Она, напротив има претензије да и даље

27) Карлхајнц Дешнер, Политика римских папа у XX веку, књига II, *Фонд истине*, Београд 2005, стр. 347.

утиче на њу, укључујући и непосредно остваривање извесних социјалних акција. Социјална акција римокатоличке цркве чак је и даље врло жива, нарочито се изражава у окупљању омладине и раду извесних установа социјалне заштите”.²⁸⁾

У периоду развијеног феудализма католичка црква је достигла врхунац духовне и економске моћи.²⁹⁾ Међутим моћ цркве пратили су вековима нагомилавани проблеми унутар саме цркве и њене организације. Заправо, црква и поред економске и духовне моћи постепено је западала у неморал и корупцију, што су уочавали утицајни црквени кругови и теоретичари грађанског друштва. Овај слој, захтевао је реформу католичке цркве и ослобађање од превазиђених догми. Реформација католичке цркве наступила је 1517. године Лутерановим прогласом у 95 теза на вратима цркве у Витенбергу.³⁰⁾ Ова реформа имала је значајан утицај на социјалну политику и њену доктрину. Реформатори су захтевали ослобађање цркве од свих порока и враћања изворном учењу хришћанства. Пре свега раду, кога је црква прогласила за основну верску дужност и средство за добијање милости од бога.³¹⁾ Поред тога захтевано је да се црква одрекне превеликих захтева за новчаним средствима

28) Душан Лакићевић, Социјална политика, *Савремена администрација*, Београд 1991, стр. 115-116.

29) Поред духовне и економске моћи папство је имало(и данас има) велику политичку моћ, Теоретичар и аналитичар улоге и утицаја у друштву институције Папа, односно Папства, закључује да папство и црква на чијем су челу стоје у основи готово свих ратова који су потицали и вођени са европског простора “папство... једне цркве које је током историје водила или потпомагала хиљаде малих или великих ратова. Једна црква саздана на лажи и обмани никада се неће показати етички употребљивом....”. Видети више о томе: Карлхајнц Дешнер, Политика римских папа у XX веку, књига II, *Фонд истине*, Београд 2005, стр. 332.

30) Лутер Мартин, је покренуо реформу римокатоличке цркве и утемељио реформизам, односно оснивање протестантске цркве и тако омогућио настајање друге “шизме”. Непосредан повод за јавно изношење својих теза било је понашање папе Лава X који је продајом индулгенција (опроштајница) прикупао новац за довршавање изградње храма св. Петра у Риму. Тражио је повратак на новозаветно хришћанство, одбацивање теологије светих отаца и црквено посредовање и њене хијерархије у спасењу душе. Он, Лутер Мартин ту могућност искључиво везује за верујуће да сами пронађу пут сопственом спасењу. Мала енциклопедија, *Просвета*, том II, Београд 1986, стр. 525.

31) Промовисање рада као највеће вредности човека пред богом, веома је заинтриговало социолога Макса Вебера. Он се упустио у изучавање других религија (хиндуизам, јудаизам, будизам, конфучијанство, таоизам) да би разумео особености хришћанства и суштину нове реформисане цркве-протестантске. Своје виђење тог односа религије и економије дао је у књизи Протестантска етика и дух капитализма. Професија постаје задатак, испит и позив вере, што даље значи да стицање богатства није циљ појединца зарад самог гомилања богатства, већ постигнути резултати (богатство по основу рада, штедње, скромности, уздржаности од непотребног трошења, уздржавање од луксуза, радна дисциплина и професионална свест) на земљи су залога за очекивани спас (спас душе и вечни живот на ономе свету). Погледај више о томе: Макс Вебер, Протестантска етика и дух капитализма, *Веселин Маслеша*, Сарајево 1968.

и одбачене су индулгенције. Враћање библијском учењу значило је одбацивање претензија на световну власт и остајање у духовној сфери, што се уклапало у реформаторски захтев да се милост божја може постићи само радом, а не преко цркве.³²⁾ Социјално политичка доктрина реформисане, односно протестантске цркве садржана је од социјалних акција, које су усмерене ка помоћи сиромашнима и необезбеђеним и пружање помоћи лицима која су без породичног старања. Поред тога, наставила је са развијањем свести и праксе милосрђа међу грађанима.

Православна црква је у своме учењу и својој пракси остала доследна раном хришћанству.³³⁾ Проповедала је дужност верника да чине милосрђа, а црква је увек пружала помоћ сиромашним и убогим. Социјалне акције нису биле мотивисане, као код римокаатоличке цркве, претензијом на световну власт. Заступала је начело и у томе остала доследна “патријарху духовна а цару световна власт”. Поред доктринарне обавезе старања о најугроженијим категоријама друштва, православна црква је обавезивала државу да по основу своје власти има дужност и права да помаже своје грађане и штити од социјалних ризика. Средњовековни манастири у Србији пружали су помоћ сиромашним, болесним, инвалидима и остарелим. Помоћ се састојала од смештаја у манастире или непосредно поред манастира, исхрани, лечењу и образовању. У време већих празника манастири су околно становништво снабдевали хлебом, месом и вином. По свему судећи, изгледа да је средњовековна Српска држава имала доста разумевања за сиротињу, посебно за болесне, као и за смештај и бригу о остарелим ратницима. Хроничари из тог периода бележе да су прокажени (болесници од лепре) хрлили у српске земље где су били смештани у одвојене колибе, облачени у беле одоре, храњени и лечени. Такође, манастири су били једино место за збрињавање остарелих ратника који нису имали своје поседе ни породице. Дакле, при манастирима су биле прве болнице за лечење становништва, истовремено манастири су били први старачки домови. Оваква улога манастира била је могућа, јер су их подизали владари и обезбеђивали новцем, великим комплексима земље и селима која су владари својом вољом додељивали манастирима. Уједно су ктитори обавезивали манастире да се старају о угроженим категоријама становништва. Та обавеза

32) Мишел Лалман, Историја социолошких идеја - од почетка до Вебера, том I, *Завод за уџбенике и наставна средства*, Београд 2004, стр. 207-216.

33) Погледати о односу цркве и државе, посебно према православној и њеном друштвеном положају, Милан Радуловић, Однос државе и верских заједница у Србији у другој половини 20. века, *Нова српска политичка мисао, Анализе*, год. 1, бр. 4, Београд 2005, стр. 5-14.

произилазила је из повеља које су издавали владари, а касније, делатност манастира била је подигнута на ниво закона што налазимо у Душановом закону из 1349. године.³⁴⁾

Ислам настаје у седмом веку нове ере у Арабији. Основе његовог учења и социјално политичке доктрине налазимо у Курану. Филозофија ислама настојала је да у целости уреди живот исламских народа, у том контексту одређене вредности од значаја за социјалну политику заузимају истакнуто место. Тако се у Курану истиче праведност, добротинство, материјално помагање, а забрањује се и осуђује неваљаштина, мржња и бестидна дела. Ово учење није остало на позицијама моралног, већ више од тога, претакано је у правну норму. Јединство моралних и правних норми произилазили су из тога што је Куран основа духовног и световног живота и уједно је подлога за политичку доктрину исламских земаља. Куран позива на добротинство и чињење добрих дела, без разлике на пол, а за узврат добротинитељи ће заслужити вечни живот. Веровање у бога по Курену је обавеза за сваког човека. Да би човек доказао побожност, нужно је да, поред осталог, из љубави према богу даје од свог иметка сиротињи, убогим, путницима и др. Помоћ сиромашним прописана је у виду зеката, рамазанско бајрамског доприноса, садака, курбан жртве, откупа, подизањем вакуфа, имарета, караван сараја и др.³⁵⁾

Социјално политичке доктрине хришћанства³⁶⁾ и ислама заснивале су се, а таква пракса је и данас, на милосрђу као дужности верника да чине добра дела. При томе ваља нагласити да је ислам саставни део правних норми (шеријетско право) и кодекс друштвеног понашања. Где доминира ислам, не ретко у прошлости у шефу државе била је сједињена световна и духовна личност што таквом друштву даје теократски карактер. Данас су исламске земље у политичком, правном и културном погледу у доброј мери еволуирале, али је Куран још увек основа система вредности, па чак и у оним земљама које су цивилизацијски запажено напредовале. У појединим земљама дошло је до декаденције и потпуног враћања на превазиђене религијске вредности. Јачање фундаментализма не омогућава развој садржајне и методски богате социјалне политике.

34) Видети више о социјалном карактеру у Средњовековној Србији, аутор: Драгослав Кочовић, Развој социјалне политике Југославије, *Удружење стручних радника Социјалне заштите Републике Србије*, Друго издање, Београд 2002. стр. 19-33.

35) Видети ближе о томе: Драгослав Кочовић, Религијска учења - социјалне вредности религијских учења, *Факултет политичких наука*, Београд 2010, стр. 209-233.

36) ivojin Đurić, Ph. D. Orthodox Religion in Serbia and Contemporary Neo-liberal Economic Policy, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1

С друге стране динамична и садржајна економска и културна повезаност света незауостављиво промовише оне социјалне вредности које чине смисао и суштину напредног социјалног живота и ваљане социјалне политике. Хришћанство је доста еволуирало, како у погледу проширивања подручја изван духовног, што је довело до цепања 1054. године на православну и католичку цркву, тако и у погледу одбацивања превазиђених догматских учења, неморала и развратности, што је довело до реформизма 1517. године. Реформизам се вратио на милосрђе као највећу духовну вредност човека, а уједно револуционисао рад као битну категорију која одређује друштвени положај човека. Све те промене условиле су отварање простора за садржајнију улогу државе у социјалној политици, која је данас веома развијена у свим лаицистичким земљама, и представља значајно подручје државних мера и активности.³⁷⁾

СОЦИЈАЛНА ПОВЕЉА И МОДЕЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У ЕУ

Социјална политика на нивоу Европске Уније регулисана је Социјалном повељом, којом су истакнути битни садржаји из домена рада и радних односа, једнакости плаћања мушког и женског рада, дужине радног времена, информисања запослених, становања, лечења, бриге о угроженим категоријама становништва и др. Ово су општа правила ЕУ, али је истовремено утемељен принцип супсидијерности, што значи да се одређена питања из домена социјалне политике поверавају најнижем нивоу организације, ако се тако могу најефикасније уредити и практично остварити. Дакле, националне државе су још увек кључне у делу социјалне политике, место су обликовања, програмирања и остваривања социјалних садржаја.³⁸⁾ Тиме је очувана традиција у овој области, на шта је инсистирало више земаља посебно В. Британија. Социјална сензибилнос и довољно широк простор могућег практичног деловања и

37) О односу државе и цркве, односно хришћанске цркве и државе, посебно на европском простору, погледати ближе: Мирољуб Јевтић, Глобализација Европе и религија, *Српска политичка мисао*, бр. 4, Београд 2008.

38) Социјална повеља је општи документ уједно основни за читаву ЕУ, али су још увек државе чланице главни креатори социјалне политике што је опште прихваћено. О значају националне социјалне политике у ЕУ, Дренка Вуковић каже "Досадашњи процес европских интеграција није у адекватној мери праћен јединственим мерама у области социјалне политике, која је и даље у надлежности држава чланица Европске уније". Студија: Социјална политика у процесу европских интеграција, Факултет политичких наука, чланак Дренке Вуковић, Европски социјални модел - континуитет и промене, Београд 2006, стр. 13-29.

организовања посебно су дошли до изражаја у Шведској, Финској, Белгији, где су велика издвајања за незапослене, остареле особе, инвалиде, образовање и здравство.³⁹⁾ Дакле, у ЕУ је на сцени читава палета социјално политичке разноликости која нам омогућава груписање земаља са становишта неких посебности – специфичног обележја.

Велика Британија и Ирска чине либералну групу која нуди ограничено обезбеђивање социјалне сигурности, односно социјалном заштитом обухваћен је само онај део становништва који није у стању да сопственим радом обезбеди задовољавање својих потреба. Нагласак је на заштити сиромашних и заштити од ризика сиромаштва, без намере да дође до друштвене промоције, односно вертикалне покретљивости овог слоја друштва. Остали, изван овог контингента по правилу су у бољој материјалној позицији и своје социјалне ризике регулишу кроз осигуравајуће фондове, односно приватне аранжмане и кроз радни однос са послодавцем. У овим земљама тржиште је доминантан простор на коме се регулишу наднице, држава контролише раст социјалних расхода и подстиче приватне аранжмане кроз пореску политику.

Шведска, Финска, и Данска чине социјалдемократску групу, где је тежиште на смањивању разлика у дохотку, а социјални системи у овим земљама почивају на принципу да сви грађани без разлике имају право на социјалну сигурност од великог броја економских и социјалних ризика. У овом делу нагласак је на обезбеђивању услуга грађанима а не на новчаним давањима – трансферима.

Немачка, Француска, Аустрија и Белгија чине корпоративистичку групу коју одликују програми усмерени према одређеним врстама занимања и њиховим радним местима. Програми се финансирају кроз премије које запослени плаћају углавном колективно. Овде су везе између доприноса и бенефита веће него код либералних и социјалдемократских група земаља. Синдикати с једне и послодавци с друге стране играју веома важну улогу.

Италија, Шпанија, Португалија и Грчка чине медитеранску групу која је препознатљива по непостојању класичне мреже социјалне заштите у смислу обезбеђивања минимума прихода за појединце. Заправо државе из ове групе нагласак дају на породицу као основну јединицу солидарности. Пензије су релативно високе и представљају важан политички чинилац у предизборним активностима као и дужина стажа за остваривање права по основу осигурања.

39) Погледати више о томе, Жарко Ристић, *Социјална економија, Економски факултет Београд*, Београд 2001, стр. 29.

гурања (године стажа и старости за одлазак у пензију). Измене у делу пензионог осигурања посебно у Грчкој, током протекле године изазвале су праву буру незадовољства становништва, односно запослених.

Источно–европске земље, примљене у ЕУ чине посебну групу пост-транзиционих земаља упркос међусобним разликама. Међу њима постоји велика сличност захваљујући ранијем социјалистичком наслеђу допуњеним новим тржишним вредностима. Тако се социјално–политичко обликовање одвија на бизмарковом моделу социјалног осигурања, универзализму, егалитеризму, реди-стрибуцији и тржишној оријентацији.⁴⁰⁾

Међу чланицама ЕУ у делу социјалних система постоје запажене разлике у погледу надлежности од локалног, средњег до централног нивоа. Тако је социјална политика у скандинавским земљама у доброј мери децентрализована и највећи део социјалних инпута обезбеђују се на регионалном и локалом ниво. Такође, у Немачкој, Аустрији, Белгији, Шпанији, Италији, В. Британији регионални (средњи) ниво има доминантну улогу у осмишљавању и остваривању социјалне политике. С друге стране црква и њена практична активност, односно социјална акција према угроженим категоријама веома је запажена.

НАЧИН ОДЛУЧИВАЊА И ПОДЕЛА НАДЛЕЖНОСТИ

Социјални системи у развијеним земљама, посебно у земљама чланицама ЕУ нису само резултат кохерентног плана друштвеног обликовања, већ су резултат дуготрајних институционалних промена.⁴¹⁾ Наравно, у обликовању модела неизбежан је политич-

40) “И поред свих разноликости у методском приступу, најчешће се наводе: англосаксонски (либерални) модел - Велика Британија, Ирска; скандинавски (социјалдемократски) модел - Шведска, Норвешка, Данска; континентално-европски (корпоративистички) модел - Немачка, Француска, Белгија, Аустрија; јужноевропски (корпоративистички, са традиционално значајном улогом породице) модел - Грчка, Италија, Португалија, Шпанија. Последњих година посебно се издваја модел земаља у транзицији (бивших социјалистичких), од којих је 10 нових чланица ЕУ”. Студија: Социјална политика у процесу европских интеграција, чланак: Дренке Вуковић, Европски социјални модел - континуитет и промене, *ФПН*, Београд 2006, стр. 15. Постоји и низ других груписања која у основи полазе од обухвата популације, нивоу заштите и према врсти ризика. Погледати више о томе: Наталија Перишић, Вредносни аспекти класификација социјалних држава, часопис *Социјална мисао*, бр. 4. Београд 2009., Наталија Перишић, Европски социјални модели, *ФПН*, Београд 2007.

41) Види више о томе: Драгослав Кочовић, Социјално осигурање, *ФПН*, Београд 2005, стр. 26-32.

ки фактор јер су законски пројекти и решења увек политички наглашени и обојени. Због тога на социјалну политику битно утичу: принцип ефикасности, политичка логика и политички компромиси. Из социјално политичке перспективе Европа располаже стручно-креативним кадром, продуктивним решењима, потрошачком културом и др. Европска заједница интегрише “општеприхваћене вредности, као што су индивидуализам и колективизам, предузетништво и социјални поредак, као и сарадња државе и бизниса, владе и синдиката, и радника и менаџера”.⁴²⁾ Уз то Европа је увек испољавала већи степен солидарности и солидарне бриге за незапослене, сиромашне, оболеле, бескућнике и друге угрожене категорије.⁴³⁾

Модел у социјално-политичким системима у овим земљама имају децентрализован и централизован карактер. Мада се ови модели међусобно преплићу и тешко их је распознати, али се морају имати у виду приликом анализе вертикалне надлежности институција и изградње социјалних установа.

Суштина *децентрализованог* социјалног система је у томе што локални ниво, односно социјалне институције доносе битне одлуке из домена обима права, организације снабдевања и новчаних финансирања. Дакле, у овом случају локална самоуправа има надлежност у потпуности. *Централизован* социјални систем је униформан по правима, организацији, надлежности и финансирању, с тим што се у практичном смислу ослања на локалне органе централних институција. У овом случају локална самоуправа нема готово никаквих надлежности.

Кроз локално одлучивање о битним социјалним питањима умногоме се задовољавају разноврсне потребе људи, односно потребе становника дате социјалне средине. На тај начин специфичност социјалне средине долази до изражаја и потребе њених житеља. Поред тога предности овог система су и у томе што је контрола политичара и државних послова ефикаснија. Становништво у овом случају непосредније изражава свој интерес и потребе, а контрола утрошка средстава доступнија и боља и јасније се види употреба сопствених средстава грађана. Међутим, локалном нивоу због ограничених финансијских извора могу недостајати потребна средства за социјалне потребе, прети ризик од непотизма и корупције што је на локалном нивоу готово увек присутно.

42) Жарко Ристић, Социјална економија, *Економски факултет Београд*, Београд 2001, стр. 29.

43) Исто.

Када одлучује централна власт онда су решења униформна и не познају специфичности средине, грађани имају једнака права и једнаки су без разлике пред законом. Финансирање социјалних функција са централног нивоа гарантује неопходну солидарност између неједнако развијених локалних заједница и тиме обезбеђује једнакост социјалних потреба на целом простору државе. У супротном постоји опасност да социјалне потребе буду неједнако задовољене у различитим срединама. Међутим, због разлика у степену развијености локалних заједница, односно општина не ретко се доживљавају као неправедне и као кршење права грађана на једнак положај.

Изградња социјалних система са позиције надлежности и одлучивања је очигледно сложена, због тога у савременом свету влада велико одступање и велике су разлике у надлежности и вертикалној подели социјалних функција. Упркос оваквој сложености ипак постоје неке компоненте социјалне политике за које у ЕУ верују да се могу боље организовати на једном или другом нивоу. На пример, финансијска давања становништва као што су дечији и породични додаци, социјална помоћ сиромашнима, боље је организовати на државном нивоу. На овај начин, централни државни систем грађанима обезбеђује једнака права и уједно превазилази проблем неједнаке развијености општина и региона. С друге стране социјалне услуге је најбоље препустити локалном нивоу и локалним властима, јер овде долази до изражаја информисаност и испољавање локалних потреба и приоритета. Ова два приступа су уобичајена у земљама ЕУ, наиме централна власт уређује финансијске трансфере, а локална заједница социјалне услуге. Око установа за смештај појединих категорија становништва не постоји сагласност о најефикаснијем нивоу, те су мишљења подељена а пракса је мешовита. Тако да су ове установе негде у надлежности централне власти, а негде у домену локалне власти. У новије време у ЕУ приватни сектор се све више укључује у снабдевању грађана социјалним услугама, што отвара питање поделе функција у социјалној заштити између државе и приватног сектора. Приватни сектор је обично пружалац свакодневних социјалних услуга, а њих наручује, регулише и финансира јавни сектор. Дакле, између пружаоца услуга – локалног нивоа и наручиоца и финансијера – државног нивоа перманентно се гради, обликује и одржава веза која се по своме садржају и обиму мења сагласно социјалним потребама и материјалним могућностима, моћи централне државе одозго и утицаја (потреба) грађана одоздо (локалне средине).

Без обзира на начин одлучивања заједничка карактеристика социјалне политике ЕУ је у домену обезбеђивања социјалне сигурности, у себи садржи новчана давања и пружање услуга. Новчана давања имају за циљ да делимично или у целости надокнаде остваривани доходак изгубљен услед социјалних ризика: болести, повреда на раду, старости, материнства или незапослености. Права на новчану накнаду остварују се по основу запослености, универзалних програма и програма условљених висином прихода осигураника. Права по основу запослености (рада) су основ за одређивање висине давања. Права по основу универзалних програма предвиђају једнака давања за све без обзира на доходак, запосленост и приходе осигураника. Програми условљени висином прихода, обухватају само кориснике до одређене висине прихода, што значи да су ови програми у ствари мере социјалне сигурности које су уједно својеврсна допуна социјалног осигурања. Допуна су из разлога што накнада по основу осигурања није довољна да обезбеди задовољавање потреба осигураника. Да није ових програма за које се у пракси ЕУ издваја 28,5% друштвеног производа (од тога 63,5% одлази на пензије и здравство, а остало на мере социјалне сигурности) велики број осигураника нашао би се у стању релативног сиромаштва (око 40% домаћинстава). Управо мерама (програмима) који допуњавају недовољност накнада (пензија) по основу осигурања спречава се сиромаштво и оно од 40% пада на 17% домаћинстава.

Dragoslav Kocovic

THE INFLUENCE OF RELIGION ON SOCIAL POLICY IN THE EUROPEAN UNION

Summary

In the post-war period (since the middle of the XX century), the European territory has been covered by dynamic and very comprehensive changes in all spheres of social life. The paper shows dilemmas through which the EU has passed in terms of determination of the status of religion in this territory. Namely, there were some discussions on whether Christianity as the dominant religion in Europe should be the official religion of the Union or not. The opinions were divided, but the attitude that religious affiliation is a personal thing of each individual prevailed, which means that everyone has the right and freedom to change their religious affiliation. It is certain that the creators of the European model of uniting countries had in mind the significance of

religious tolerance and free choice of believers as an essential factor of peaceful and stable development in the territory of the European Union.

Key words: European Union, religion, social, welfare, Christianity, Islam, models, encyclical, centralised, decentralised.

ЛИТЕРАТУРА

- Abe W. Ata, Adjustment and Complications of Catholic and Inter-faith Intermarriages, *Политикологија религије*, бр. 2/2007. година 1
- Александар Новаковић, Милена Пешић, Мултикултурализам и индивидуална права, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2010.
- Милан Радуловић, Однос државе и верских заједница у Србији у другој половини 20. века, *Нова српска политичка мисао*, Анализе, Год. 1, бр. 4, Београд 2005.
- Мирослав Н. Јовановић, Колико Европској унији треба Србија и колико Србија треба Европској унији, *Нова српска политичка мисао*, бр. 2. Београд 2005, стр. 77-97.
- Мирољуб Јевтић, Утицај вере на уједињавање старог континента, *Српска политичка мисао*, бр. 4. Београд 2008, стр. 87.
- Мирољуб Јевтић, Political Science and Religion, *Политикологија религије*, бр. 1/2007. година 1
- Мирољуб Јевтић, Religion and Relations between Genders, *Политикологија религије*, бр. 1/2008. година 2
- Драгослав Кочовић, Социјална политика, *ФПН*, Београд 2007.
- Драгослав Кочовић, Религијска учења-социјалне вредности религијских учења, *ФПН*, Београд 2010.
- Драгослав Кочовић, Социјално осигурање, *ФПН*, Београд 2005.
- Драгослав Кочовић, Развој социјалне политике Југославије, *Удружење стручних радника Социјалне заштите Републике Србије*, Друго издање, Београд 2002.
- Душан Лакићевић, Социјална политика, *Савремена администрација*, Београд 1991
- Дренке Вуковић, Европски социјални модел-континуитет и промене, Београд 2006,
- Драган Лакићевић, Враћање држави благостања, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2010.
- Tetsuo Maruyama, Toward the Universal Ethics and Values in the Age of Globalization: With Reference to Japanese Religions Compared to Modern Rationalism, *Политикологија религије*, бр. 2/2008.
- Друга Павлова посланица Солуњанима, Библија, *Добра вест*, Н. Сад 1989.
- Зоран Милошевић, Демократија или христократија, *Филип Вишњић*, Београд 1997.
- Зоран Драгишић, Безбедност и вредности, *Српска политичка мисао*, бр. 4, Београд 2009.

- Zoran Matevski, Religious Dialogue and Tolerance - Theoretical and Practical Experiences of Differences and Similarities, *Политикологија религије*, бр. 1/2007. година 1.
- Жарко Ристић, *Социјална економија*, Економски факултет Београд, Београд 2001.
- Живојин Ђурић. Ph. D. Orthodox Religion in Serbia and Contemporary Neo-liberal Economic Policy, *Политикологија религије*, бр. 1/2007, год. 1
- Карлхајнц Дешнер, Политика римских папа у XX веку, књига II, *Фонд истине*, Београд 2005.
- Карлхајнц Дешнер, Политика римских папа у XX веку, књига I, *Фонд истине*, Београд 2004.
- John **Rex**, Secular Substitutes for Religion in the Modern World, *Политикологија религије*, бр. 1/2007. год. 1
- Мала енциклопедија*, Просвета, том I и II, Београд 1986.
- Макс Вебер, Протестантска етика и дух капитализма, *Веселин Маслеша*, Сарајево 1968.
- Мирољуб Јевтић, Глобализација Европе и религија, *Српска политичка мисао*, бр. 4, Београд 2008.
- Мишел Лалман, Историја социолошких идеја - од почетка до Вебера, том I, *Завод за уџбенике и наставна средства*, Београд 2004.
- Наталија Перишић, Вредносни аспекти класификација социјалних држава, *Социјална мисао*, бр. 4. Београд 2009.
- Наталија Перишић, Европски социјални модели, *ФПН*, Београд 2007.
- Прва Павлова посланица Коринћанима, Библија, *Добра вест*, Нови Сад 1989.
- Павлова посланица Римљанима, *Добра вест*, Нови Сад 1989 .
- Слободанка Недовић, Држава благостања, *агенција Драганић*, Београд 1995.
- Virgilio Aquino Rivas, The Role of the Church in the Politics of Social Transformation: The Paradox of Nihilism, *Политикологија религије*, бр. 2/2008, година 2
- Слободан М Радошевић, Монашка цивилизација, књига II, *Центар за геополитику*, Београд 19994.
- Сергеј Беук, О бићу и Богу, *МБМ-плус*, Нови Сад 2007.
- Саша Гајић, Однос државе и цркве: нужности и границе политизације, *Нова српска политичка мисао*, Анализе, Год. 1, бр. 4, Београд 2005.
- Устав Европске уније.

Resume

The dynamics and contents of those changes have been under significant influence of the values cherished by Europe: free movement of labour, capital, people, ideas, political and religious freedoms and other values that are still being shaped and systematized, thus gradually becoming a rule and lifestyle in Europe which is represented in the form of the European Union as the generally known initiator and centre of gathering of European countries, which began with the European Coal and Steel Community, i.e. the Treaty of Rome and which has so far been developed into the modern form of today's Community (EU)

consisting of 27 countries. This paper tends to consider visible, less visible and hidden influences of religious philosophy and its (church) practice, i.e. the influences of its values on shaping secular communities in the European territory. The emphasis is placed on those values that make the basis of social life and represent the foundation values of social policy. Work, humanism, freedom, solidarity and social justice permeate religious doctrines, i.e. these values make the religious credo which makes the basis for shaping human behaviour of individuals, groups and whole communities and which is, through the elastic spirit of politics, implemented into a legal norm or legal solutions. The main characteristics of the European Union: social values that resulted from the religious philosophy of Christianity and Islam as the most influential doctrines in this territory, social-political practice in which work, humanity, freedom, solidarity and social justice are recognized as well as those values that shine from them - duty, humanity, moral behaviour, responsibility, self-responsibility, etc. are presented rather illustratively.

* Овај рад је примљен 7. јула 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. августа 2011. године.